

Diversificaziun regiunala: 1250 – 1524

1. Datas historicas:

1250	Mort da Friedrich II Dispitas tranter l'uestg da Cuira ed ils baruns da Vaz
1337	Mort da Donat da Vaz Partiziun da ses territori tranter il cont da Toggenburg ed il cont da Werdenberg
1352	Battaglia da "Porclas" (S. Carli): Belmont cunter Werdenberg
1387-1414	Dispitas tranter l'uestg ed ils baruns da Razén per la Tumbleasca.
1452	Guerra da Schons ("Lia naira")
1499	Battaglia da Chalavaina (Trais Lias cunter ils Austriacs)
1524	Patg costituziunal da las Trais Lias a Glion

Fundaziun da las Lias:

1367	Lia da la Chadè
1395	Lia da la Part sura (pli tard Lia grischa) a Glion, renovà 1424 a Trun
1436	Lia da las X dretgiras
1450	Patg da la Lia da las X dretgiras cun la Lia da la Chadè
1471	Patg da la Lia da las X dretgiras cun la Lia da la Part sura (Vazerol)
1524	Patg costituziunal da las Trais Lias a Glion

2. Immigraziun dals Gualsers (a partir dals 1250)

Valragn	→ Tavau	→ Claustra	→ Partenza
.....	└	→ Arosa	→ Scanvetg
.....	└	→ Stussavgia; Val S. Pieder	
.....	└	→ Avras	
Vallais	→ Tschamut	→ Sursaissa	→ Versomi → Cunclas → Triesenberg → Vorarlberg

3. Il linguatg dals documents uffizials

Grischun:

1277	Brev da libertad da Valragn (latin; Walter IV da Vaz)
1278	Brev da passadi per Luzern (tudestg; uestg da Cuira e Walter IV da Vaz)
1289	Brev da libertad da Tavau (tudestg; Hugo II da Werdenberg, baruns da Vaz)

Surselva:

1395	Glion: Fundaziun da la Lia da la Part sura (tudestg)
1424	Trun: Renovaziun da la Lia da la Part sura (tudestg)
1726	Publicaziun da la brev da la Lia grischa dal 1717 (tudestg)
1797	Publicaziun dal text da 1726 en translaziun sursilvana

Engiadin'ota:

1544/1563	Leges et statuta civilia (latin)
1605	Ledschas e stratüts civils (traducziun en puter)
1665	Ls statüts civils (rumantsch)